

METODIKA MLUVY

Sedmička zdravé mateřštiny

Techniky a cvičení pro učitele

Praha 2015

Václav Martinec

Karol Martincová

OBSAH

ÚVOD	3
I. KAPITOLA - O vzniku slov - přehled k technice řeči.....	4
II. KAPITOLA – Sedmička zdravé mateřštiny	6
1. Princip správného dýchání při mluvě.....	6
2. Volání do dálky - vokály krátké a dlouhé	10
3. Léčba na línou pusku - vokály tlusté a tenké.....	14
4. Princip dýchání a výslovnosti u souhlásek.....	20
5. Správná výslovnost hlásek abecedy.....	24
6. Proměny hlasu - barva hlasu, tempo a dynamika.....	30
7. Vyprávění pohádky.....	33
III. KAPITOLA – Volání do dálky - léčba na mluvní nešvary	37
IV. KAPITOLA – Nové podněty k mluvní přípravě.....	39
V. KAPITOLA – Slovníček termínů pro děti.....	41
VI. KAPITOLA – Seznam nahrávek	42

ÚVOD

MOHOU MALÉ DĚTI MLUVIT SROZUMITELNĚ A ZNĚLE? A PŘEDEVŠÍM SMĚLE! Dokonce zvládnou zdravou mateřštinu snadněji než dospělí!

Jak je k tomu dovedeme?

Kurzy mluvy pro dospělé jsou založeny na „Sedmeru srozumitelné a příjemně znějící mluvy“. Je to cesta velmi účinná a poměrně rychlá. Jak ale rozeznáme dětské hlásky a jak rozkmitáme dětské jazýčky? Mluvní průpravu pro děti založíme na stejných sedmi technických pravidlech, jako při školení dospělých. Jenom je poněkud odlišně pojmenujeme. Na příklad nebudeme používat klasické termíny fonetiky „kvantita a kvalita samohlásek“, ale řekneme dětem, že vokály jsou „dlouhé a krátké nebo tlusté a tenké“.

Při práci s dětmi používáme sedmičkové členění, aby byla zřejmá propojenost mezi průpravou pro dospělé a pro děti. Jde přeci o stejný mluvní princip. Pro děti pouze použijeme názornější vysvětlování založené na perfektním předvedení a na herní motivaci. Přístupová cesta bude odlišná ve svém zaměření na herní prvky, ale technika dýchání, znění i výslovnosti zůstává stejná – u dětí i u dospělých.

Pouze šesté pravidlo Sedmičky – „Umiš proměňovat hlas?“ je založeno na odlišném principu než technika dospělých při vytváření hlasových rejstříků.

Nové aspekty, které přináší práce s dětmi, objasníme na následujících stránkách:

- **Kde a jak se rodí lidská řeč**
- **Sluch a schopnost uslyšet**
- **Magická síla slova, humor a vtip naší mateřštiny**
- **Mluva jako zpráva o člověk**
- **Slovníček několika termínů, které si děti osvojí**
- **Odkaz na knížku Albatrosu – “Učíme děti mluvit a vyprávět”**

Sedmička zdravé mateřštiny

Je to soubor technických nástrojů s podněty, jak s nimi zacházet. Nacházíme se – vy i my – před úkolem, jak ze **Sedmera srozumitelné a příjemně znějící mluvy** pro dospělé, kterou jste již zvládli, nalezneme cestu k **Sedmičce zdravé mateřštiny**, která bude pro děti názorná a srozumitelná.

Jak číst text této sedmičkové učebnice

Text se obrací na zkušené mluvčí, kteří znají a v praxi ovládají Sedmero pro dospělé.

- Nezdržujeme se vysvětlováním základních principů mluvního projevu, ale hledáme metodiku, jak přístup k mluvě, který známe i prakticky ovládáme, zprostředkujeme dětem. Předpokládáme, že budete rovněž vycházet ze svých zkušeností a důvěrné znalosti mentality malých dětí.
- Barevný tisk zarovnaný vlevo, předznamenáný stejně barevným puntíkem, to jsou konkrétní výzvy dětem, co mají udělat. Jejich formulace si upravte podle okolností.
- Barevný tisk kurzivou, odsazený do středu stránky, to jsou konkrétní texty, které budete s dětmi procvičovat.
- Nahrávky – jako názorná metodika – jsou označeny výrazně odlišným typem písma. Navíc jsou mírně poznamenané publikací nakladatelství Albatros „Učíme děti mluvit a vyprávět“. V té učebnici každému bodu Sedmičky zdravé mateřštiny vládne jeden ze sedmi kouzelníků.
- A to nejpodstatnější na konec:
Dítě si mluvní techniky a postupy osvojí nejrychleji, když s ním budete pracovat denně, třeba jenom pár minut, ale denně.

I. KAPITOLA - O vzniku slov - předehra k technice řeči

SLOVA VZNIKAJÍ V MYSLI

Dříve než začneme děti učit, jak mají svůj hlas ovládat a slova artikulovat, zaměříme se na to, jak slova v mysli dítěte vznikají. Teprve když slova a věty v mozku vzniknou, teprve potom můžeme usilovat o jejich tvar a kvalitu, až budou procházet ústy. Teprve pak je můžeme dechem, jazykem a rty úspěšně formovat a kultivovat. Když dítě chce vyjádřit to, co vidí, musí nejprve nalézt slova, kterými přiléhavě vyjádří obraz skutečnosti, kterou se právě zabývá.

Máme před sebou dvě základní složky lidské řeči: vznik slova – a jeho následnou interpretaci.

- **Tvůrčí proces probíhá v mysli.**
Obdobně jako dramatik vytváří text dramatu.
- **Tento primární tvůrčí čin pak dech, jazyk a rty teprve následně realizují.**
Obdobně jako herec, dramatikova slova vysloví a tím je povýší, dodá jim jednoznačný, osobní význam.

Proces mluvy se ale od příměru s divadlem zásadně liší. Dramatik a herec jsou dvě osoby. Kdežto když mluvím, jsem v jedné chvíli a v jedné osobě tvůrcem i realizátorem.

JAK KULTIVOVAT PROCES VZNIKU SLOVA, KTERÝ PROBÍHÁ V HLAVĚ?

Jde o cestu od přímočarého a popisného slovního vyjádření reality – až k řeči, ve které se uplatňuje lidská fantazie. Metaforami se snažíme postihnout skryté významy, které nejsou zřejmé při popisování povrchu.

Cestu k osvojení takto obsažné mluvy vedeme postupnými kroky prostřednictvím následujících cvičení:

I. Schopnost popsat slovy naprosto zřejmou realitu.

- **Řekni, jak vypadá předmět, který držíš v ruce!**

Nespokojte se s jednoslovnou odpovědí. Kladte dítěti otázky, aby předmět popsal podrobně. Případně mu i napovídejte.

Jemnými podněty je přimějte k opakování svých výroků ve větách. Je důležité, aby celé věty prošly přes jazyk dítěte. Tím vytváříte předpoklad k tomu, aby se posléze spontánně vyjadřovalo v celých větách i dítě.

Samozřejmě nepoužívejte žádná gramatická vysvětlování, stačí, když budete dobrým vzorem.

II. Viděnou realitu rozebírám a hodnotím.

- **Jaký děj se odehrává na obrázku, na fotografii, na kterou se díváš?**

Takový úkol je již mnohem náročnější. Zde již nevystačíme pouze s konstatováním viděné skutečnosti. Pokud budou na fotografii lidé, je třeba vyhodnotit, co vyjadřují postoje těch lidí, a podle výrazu tváře usuzujeme, v jakém psychickém stavu se nacházejí. Mluvčí musí také posoudit, co o vztahu postav napovídají předměty, které drží v ruce.

Vyjádřit děj zašifrovaný v momentce již vyžaduje složitější myšlenkovou činnost. Dítě konfrontuje to, co vidí na fotce, s dosavadními životními zkušenostmi.

III. Rozšiřujeme svá pozorování do říše spánku:

- **Jaké obrazy vidíš, když spíš?**

O snech můžeme říci, že nejsou přesným zobrazením reality, realitu pouze osobitě odrážejí. Hovoříme-li o snech, vstupujeme do světa surrealismu. Když si název tohoto uměleckého směru přeložíme doslovně, použijeme výraz „nadrealismus“. Jde o obsažnější a hlubší zachycení reality. O brazy snů zobrazující realitu jsou výrazně poznamenány povahou člověka, který o svých snech hovoří.

I když sen je jev složitý a proces snění není podrobně vysvětlený, pro dítě je to oblast, o které se může naučit s lehkostí vyprávět. Převyprávěním snu si dítě spontánně kultivuje zdroje fantazie, a když se budeme snažit společně s dítětem odpovědět na otázku, co ten sen může znamenat, co pravděpodobně napovídá, k jakému jeho činu se asi vztahuje – pak vedeme dítě k zamyšlení nad sebou, k jisté formě sebeuvědomování.

V židovském talmudu se říká, že sen je jako dopis, který píšeme sami sobě. Jde o to, umět přečíst tu zprávu, která je v dopise zapsaná.

Když dítě odpovídá na otázky, které se vztahují k detailům a okolnostem snu, prohlubuje si tak svoji představivost i schopnost vyjadřovat se slovy.

IV. Zpracování a rozvíjení snových obrazů.

- **Jaké obrazy vidíš nyní, když zavřeš oči?**

Budeme těmto hovorům s dítětem říkat „**bdělé snění**“. Při bdělém snění se dítěti promítá na sítnici zavřeného oka „**vnitřní film**“.

Pokud se nám podaří s dítětem mluvit o tom, jak se jeho vnitřní film odvíjí, je zcela evidentní, že tím rozvíjíme jeho fantazii, schopnost vyjadřovat se slovy obrazivě, tedy používat slovo v plné bohatosti jeho významů. Otevíráme tak dítěti cestu k plynulému vyjadřování a zvyšujeme možnost, že si bude vytvářet svoje vlastní pohádkové příběhy.

PROCES VZNIKU SLOVA

Zrání dětské mluvy probíhá od hledání vhodného výrazu pro skutečnost, kterou vidí, až po obrazivou a fantazijně bohatou řeč. Ale nespojujme si obrazivou řeč pouze s uměleckým projevem dospělých. Je vlastní dítětem, když je k takovému projevu vedeme.

PROCVIČOVÁNÍ VÝSLOVNOSTI A ZNĚNÍ SLOV

Tomu se v této fázi mluvního tréninku věnujeme jenom okrajově. Budeme pouze zdůrazňovat potřebu jasné a srozumitelné mluvy. Jasnou a srozumitelnou mluvu používáme spontánně, když se s někým domlouváme na větší vzdálenost, když na někoho voláme. Zadáme dětem tedy úkoly takové povahy, aby musely mluvit energicky a jasně. Na příklad:

- **Na farmářských trzích prodáváš ovoce a zeleninu, vychvaluj zákazníkům svoje zboží!**
- **Stojíš před domem, zavolej do okna bráškov, které hračky ti má přinést na zahradu.**
- **Jsi se školkou na procházce, zavolej na kamarády: „Pojďte se podívat, co jsem našel!“**

Při každém zadání, navažte s dítětem rozhovor, aby volání dítěte trvalo delší dobu.

Svým posazením hlasu podněcujte dítě k obdobně výraznému provedení.

Při volání se stavíme vůči dítěti na takovou vzdálenost, aby nemělo důvod používat formu „důvěrného špitání“, jak s ním hovoříme při pohádkách na dobrou noc.

*

Vymýšlejte s dětmi další okolnosti pro vedení výrazně hlasitého rozhovoru.

Teprve nyní, když proces, při kterém slova a věty v mozku vznikají, si dítě osvojilo, můžeme usilovat o to, aby ta slova, až budou procházet ústy, získala správný tvar a kvalitu. Teprve nyní je můžeme dechem, jazykem a rty úspěšně formovat a kultivovat. **Slova své výpovědi budeme interpretovat.**

II. KAPITOLA - Sedmička zdravé mateřštiny

1. PRAVIDLO - PRINCIP SPRÁVNÉHO DÝCHÁNÍ PŘI MLUVĚ

Když mluvíš, tak vydechuj silný proud vzduchu! Nepřetržitě!

Při všech dechových cvičeních uplatněte svoje znalosti a mluvní dovednosti ze Sedmera pro dospělé.

Dbejte především na to, aby děti:

- dýchaly břichem (brániční dýchání),
- mluvily na hustém a natlakovaném sloupci vydechovaného vzduchu,
- a vyvarovaly se mikropauz (krátkých okamžiků, kdy si spontánně přidechujeme).
- Nadechujeme se vědomě a klidně. Při nádechu nezvedáme ramena.

Tento typ dýchání si děti častým opakováním přisvojí natolik, že pak budou tímto způsobem dýchat spontánně i při běžné mluvě.

Tři dechové triky:

- Sfouknutí plamene svíčky.**
- Peříčko nesmí spadnout na zem.**
Musíme zvolit jemné, chmýřivé peříčko, protože jedině takové se ve vzduchu vznáší.
- Nafukujeme balónek.**

Vedeme děti k tomu, aby si při těchto herně atraktivních aktivitách uvědomovaly, že výdech plyne nepřetržitě, bez přerušování mikropauzami.

Rovněž upozorňujeme na funkci břišního lisu

- Představ si, že máš v pase hodně široký řemen, který se při výdechu utahuje.**
Tento pocit dítěti zkonkretizujte – sevřete rukama dítě v pase a při výdechu ten stisk zesilujte!

Tři podoby dýchání:

- Studený dech **Ssssssssssss**
- Teplý dech **Háááááááááááá**
- Z vydechovaného proudu teplého rozeznáme vokál „Á“ – aniž bychom výdechový proud přerušili.

Sami ze své zkušenosti víte, že právě to „bez přerušení“ je poněkud náročné.

Hááá_Áááááááááááááááááááááá

Při všech cvičeních dbejte na to, aby děti spotřebovaly v plicích celou vzduchovou zásobu.

Když dechová cvičení sloučíme do jediného celku, vznikne

série dechových cvičení:

- sfouknutí plamene **Pffffff**
- studený dech **Ssssssssss**
- teplý dech **Háááááááááá**
- plně rozeznělý hlas **Hááá_Áááááááááááááááááá**
- připojíme volání do dálky **Hááá_Áááááááááááááááááá *Madagaskar Havana a Jáva***

Tuto komplexní dechovou průpravu, kdy nahuštěný proud vzduchu se promění na zpívaný tón, a zpívaný tón přejde do artikulace slov, procvičujeme každý den.

Je to nezbytný základ pro všechna následující mluvní cvičení.

Třeba jenom krátce – ale důsledně každý den.

Nahrávka č. 1

***Dechová cvičení přecházejí do zpívaného Ááááá
Zpívaný vokál Ááááá přechází do volání – Madagaskar Havana a Jáva***

Komentář k nahrávce

To, že některé děti nebyly plně soustředěné, a že provedení zadaných cvičení nebylo vždy zcela perfektní, to jsou opominutelné maličkosti. Podstatné je to, že jsme s těmito dětmi z běžné mateřské školy, které jsou v záběru, pracovali poprvé a nabízené pojetí mluvní průpravy spontánně přijaly a v základních rysech jej na poprvé splnily. Vyplývá z toho, že cvičení, která se v popisu mohou zdát příliš náročná, mohou pětileté a šestileté děti bez problému přijmout, a daří se jim je realizovat se zaujetím.

Při práci se skupinou dětí stojí za povšimnutí i role lektorky Marie, která při dechovém tréninku nebyla aktivní, ale tím že cvičení sama přesně prováděla, strhávala ke stejnému dobrému provedení děti kolem sebe.

Dlouhý výdech bez přerušení uplatníme na dětské rozpočítadle.

Všechna dechová cvičení jsou průpravná, vysvětlíme dětem, že se je učíme proto, aby se posléze jejich mluva krásně rozezněla.

Zaměříme se na to, aby jim hustý dech naplno rozezněl hlas.

- **Když jsi sérii dechových cvičení plně zvládnul, využij nepřetržitý vydechovaný proud vzduchu při mluvě. Jak jsi nepřetržitě syčel, tak stejně nepřetržitě odříkávej rozpočítadlo!**

***Ententýky dva špalíky
čert vyletěl z elektriky
bez klobouku bos
natloukl si nos***

nahrávka č. 2

Na dětském rozpočítadle si ověříme účinnost dlouhého výdechu bez přerušení

Komentář k nahrávce

Na nahrávce je zachycený problém – jak je obtížné uplatnit čerstvě naučenou techniku v běžné řeči. Vysvětlují si to takto – malé děti se vyloženě snadno učí nové věci a dokonce je to učení baví. Problém vzniká, když dítě má technické cvičení uplatnit v běžné řeči (zde v rozpočítadle).

V čase 1,05 dívka s čelenkou ve vlasech předvedla perfektně rozeznělý vokál Ááá na jednom, nepřerušovaném výdechu. Ale v aplikaci tento způsob dýchání opustila a sekala jednotlivá slova s řadou mikropauz a příděchů, dokonce udělala pauzičku i uprostřed slova „...dva špa - líky...“ Je to zajímavý způsob mluvy, který je u dětí dosti běžný.

Zvládnout nový přístup k dýchání se všem dětem bez problému dařilo. Ale běžný způsob mluvy s jistými kazy, který mají při nesmělém vystupování děti zafixovaný, se automaticky prosazuje. Odnaučit se zlozvyk vyžaduje většinou delší dobu, než se napoprvé naučit správně nový dechový a hlasový prvek.

Kdežto v čase 1,55 chlapec s šátkem na krku stejné zadání zcela splnil. Zřejmě proto, že zajímavý, dechově nedostatečný způsob mluvy mu není vlastní.

Běžný způsob mluvy i přednes již naučených říkanek mají děti už zafixovaný a mají ho zafixovaný právě v tom celospolečensky nedbalém a ochablém provedení. V tu chvíli je vlastně stavíme před dva úkoly, které mají řešit a to současně – odložit jednu zaběhnutou formu mluvy a současně v mluvě uplatnit čerstvě zvládnutou dechovou techniku. Jak je to obtížné, je patrné i z nahrávky. Věnujte ji pozornost zvláště z tohoto hlediska.

Hned na počátku mluvní průpravy je nutno postupovat s trpělivostí a důsledností, aby si děti vytvořily správné dechové návyky. **Na správném dýchání jsou pak závislé všechny další prvky mluvy.**

Hymna mohutného dýchání

***Větrík, vánek, vichřice,
dechová je tradice.
Vítr v hlase, vítr v duši,
hned mě slyší cizí uši.
Kdo nezvládne silné větrné dýchání,
ten umění mluvy zbytečně nahání.***

nahrávka č. 3

Hymna mohutného dýchání

Text hymny přednášíme ve třech částech se třemi výdechovými proudy, v každém proudu (po každém nádechu) bez jediné mikropauzy.

Pak na dva výdechy a posléze na jediný nádech a výdech.

Tak se učíme ovládat výdech a hospodařit s ním.

NAUČTE DĚTI I DALŠÍ ŘÍKANKY, NA KTERÝCH S NIMI MŮŽETE TRÉNOVAT DECHOVOU VÝDRŽ:

- Zprvu jim napovídejte každý verš,
- potom jenom když zaváhají,
- nakonec to zřejmě paměťově zvládnou samy.

Dokud se děti nenaučí psát, tak jim slouží paměť způsobem, že jim můžeme jenom závidět. Dbejte na to, aby děti vyslovovaly přesně neobvyklé tvary číslovek.

***Kouzlí, kouzlí kouzelník,
vykouzlí nám za pětník
žlutý šátek, rudou růži,
d'áblu zaprodal svou kůži.
Je to příliš tajemné,
hrůza, úděs jímá mne.***

***Desatero šlo,
chytilo se devatera,
devatero osmera,
osmero sedmera,
sedmero šestero,
šestero patera,
patero čtverma,
čtvermo trojima,
trojimo dvojima,
dvojimo jednera,
jednero babky,
babka řípky,
tahali tahali,
řípka se přetrhla,
babka se převrhla
a všichni se svalili na jednu hromadu.***

Investujte čas i trpělivost do dechových cvičení i do jejich uplatnění v běžné mluvě. Je to investice, která se vyplatí. Zajistí nám rychlý postup, až budeme děti učit mluvit podle dalších pravidel Sedmičky.

Nestačí se s novými prvky mluvy jenom seznámit a pochopit je.
Nemůžeme technická cvičení pořad řídit z mozku a kontrolovat jejich provedení.
Nové prvky mluvení se musí naučit bránice, hlasivky, jazyk a rty.
A mluvidla (i děti) se to naučí jedině opakováním.
Práci nám usnadní skutečnost, že malé děti si známé a zvládnuté činnosti rády opakují.

2. PRAVIDLO - VOLÁNÍ DO DÁLKY - vokály krátké a dlouhé Když voláš do dálky, tak každé slovo protahuj!

Když začneš volat do dálky, tak – aniž bys to věděl – se řídíš prvním vokálním zákonem, protože první vokální zákon ti ukládá: **Rozlišuj dlouhé a krátké slabiky.**

Když se chceš voláním doopravdy k někomu dovolat a hlavně si s ním porozumět, tak musíš pořádně dýchat, otvírat pusu a mluvit výrazně a zvolna.

Zkus si to, že opravdu nejde – volat rychle, nebo volat potichu a jen tak si to drmolit skrz sevřenou hradbu zubů.

Kouzlo dlouhé mluvy	- teče pomalu z úst.
Pomalá mluva	- je lék proti dromolivosti.
Pomalá mluva	- se nese do dálky a každý jí rozumí.
Když mluvíš zvolna,	- uslyšíš každou chybičku a můžeš se hned opravit.

Hymna mága dálek dalekých

Ten, kdo volá do dálky je **Dálkař**, a protože při volání trochu čaruje s hlasem, můžeme mu podle toho dát i jméno **Mág dálek dalekých**.

Poslechněte si z nahrávky jeho hymnu a pak ji s dětmi vyvolávejte do dálky i s ozvěnou.

Je to cvičení pro dvě osoby, nebo pro dvě skupiny – pro Mága dálek dalekých a pro ozvěnu jeho hlasu.

***Mááága dááálek dalekýých
nepotkááš v komůůrkááách a v úúúzkýých uličkááách.
Hledej mě na stromech, na věžíích, na rozhlednááách!
Hledej mě, kde se hlas rozeznííí ozvěnou!
Ozvu se na slova, až ke mně přiléléétnou.***

nahrávka č. 4

Hymna Mága dálek dalekých – jako volání do dálky

Dálkař prozrazuje svoje tajemství.

Projev „volání“ přináší výraznou zvukovou kvalitu. Volání je hlasový projev na hranici mezi mluvou a zpěvem. Je to projev, který odbourává ochablou mluvu naší každodennosti a otevírá cestu k melodicky znějící češtině tím, že každá slabika trvá delší dobu – musíme tedy rozeznít hlasivky. Taková mluva pak působí jako hudba. V běžné každodenní komunikaci hovoříme po zvukové stránce jenom na úrovni šumu. Kdežto při volání na úrovni rozeznělého tónu. Přijmeme volání jako východisko k plastické mluvě, kterou chceme dětem zprostředkovat. Při skutečném volání se jedná o projev značně silný a především halasný. Ve chvíli, kdy z projevu „volání do dálky“ přijmeme jeho dechovou intenzitu, aktivní výslovnost, a především zůstaneme na pomezí mezi mluvou a zpěvem a pouze ubereme na halasnosti, vrátíme tak češtině její výraznou melodickou zpěvnost.

Tyto úvahy nebudeme dětem zprostředkovávat slovním vysvětlováním, ale musíme si „této vlastnosti volání“ být plně vědomi a povedeme děti k takto plastické mluvě. Názorně jim předvedeme, že existují ještě jiné možnosti lidské řeči, než je naše každodenní praktická mluva. Ta má mnohdy výrazný uspávací účinek. I když při mluvním projevu „uspávače hadů“ nemusíme doslova usnout, monotónní mluvu postupně přestáváme vnímat, nebo ji vnímáme jenom povrchně.

Naše teoretické úvahy o znělosti češtiny jsou názorně obsaženy v textu Dálkařova volání a především v jeho interpretaci s ozvěnou. Ve volacím textu Mág dalek dalekých vyloženě vyzývá, jak s hlasem zacházet, aby se plně rozezněl.

Hrajte si s dětmi znova hru na sólistu a sbor ozvěny:

To je mé kouzlo, to je mé tajemství:

Mluva dalekonosnáááá, natahovanááá, pomalááá a dááálkařskááá...

...ta je i pořááádně prodýýýchnutááá. A hlavně je srozumitelnááá.

Jak daleko doletííí můůůj hlas?

To je moje druhé tajemství:

Kam v dálce dosáhneš paprskem svého oka, tak daleko dolétne i tvůj hlas.

Dlouho nemudruj a opakuj!

Opakuj po mně – opakuj po mně slovo za slovem – opakuj větu po větě!

A při tom voláááánííí pobíííhej po krajině!

Opakuj po tááátovi, opakuj po mááámě – zopakuj znělku dalek dalekých...

nahrávka č. 5

Dálkař prozrazuje svoje tajemství

Záměrně směřujeme ke způsobu mluvy, který se svou intenzitou výrazně odlišuje od konverzačního hovoru v místnosti, na jaký jsme zvyklí.

Celou tuto lekci realizujeme v hlasově nadsazené volací intenzitě.

Dítě v roli předzpěváka

Ve skupině jistě bude dítě s dobrou pamětí.

Přenechejte potom roli sólisty jemu, případně mu pomozte tichou nápovědou.

První vokální zákon ti říká: ROZLIŠUJ DLOUHÉ A KRÁTKÉ SLABIKY

Nebojme se dlouhé slabiky – vzhledem k těm krátkým – výrazně přehánět. Mluva se pak přirozeně rozezná a získá hudební kvalitu. Při střídání dlouhých a krátkých získává i přirozenou rytmizaci.

Dítě slova opakuje po nás, vytváří tak našemu hlasu ozvěnu.

My délky výrazně přeháníme a dbáme na to, aby dítě při opakování ozvěny dodržovalo náš poměr mezi dlouhými a krátkými slabikami:

míííra díííra víííra jííízda
péééče rééébus éééro léééno
kráááva tráááva máááma brááána
móóóda flóóóra próóófa óóóda
hrúúúza blúúúza úúúhoř úúúžas

nahrávka č. 6

První vokální zákon - rozlišování dlouhých a krátkých slabik

Tříbení sluchu

Upozornujte děti, aby dodržovaly velký rozdíl mezi dlouhými a krátkými slabikami – nejdříve na cvičných textech a posléze i v běžné mluvě. Když jedno dítě mluví nebo přednáší, aktivizujte ostatní skupinu, aby pozorně naslouchala, a jednotlivé děti ať poukazují, kdo dodržuje probíraná pravidla, a kdo je ve výslovnosti nepřesný.

Dvojhlásku OU vyslovujeme dlouze, jako by na ní byla čárka.

Druhou část dvojhlásky „U“ vyslovujeme s výrazně našpulenými rty.

Ouuuuuuuuuu

*Houpity, houpy, houpy hou
housata v houfu spolu jdou.
Houpity, houpy, houpy hou
koukej, jak se houfujou,
dolů proudem poplujou
jedna kačka za druhou.*

nahrávka č. 7

Dvojhlásku OU vyslovujeme dlouze, jako by na ní byla čárka.

Vyzkoušejte i další volání do dálky

***Na majáku stává pán
do dálek on mávává.
Čapku v týlu, provolává sláva –
Madagaskar, Havana a Jáva.***

Z vlastní mluvní přípravy víte, že když chceme mluvit plnohodnotně – ne jenom zněle, ale i v barevné rozmanitosti – **musíme dát volný prostor nejen kvantitě samohlásek, ale i jejich kvalitě.**

Té se věnujeme v další kapitole.

Yyyyyyyyyyy

*Chytrá vydra u rybníku
chytá rybky do kyblíku.
Když ten kyblík plný byl
rybář rybky vykoupil.*

Éééééééééééé

*Křepčí křeček u křesílka
chce si sednout na Česílka
Česílek, ten řekl ne,
sem se křeček nevejde.*

nahrávka č. 10

Výslovnost hlásky Éééé

*Ježek běžec našel tretry
o závod teď letí s větry.*

Áááááááááááá

*Sedá vrána na bráně
práskáčům hned na ráně.
Prásk a prásk ty černý ptáku
prásknu já tě do zobáku.*

nahrávka č. 11

výslovnost hlásky Áááá

Óóóóóóóóóóóó

*Holí holič holátko
holobrádka na krátko.
Holí, holí až to bolí,
holátko však nepovolí.
Proto holič holátko
holí hodně na krátko.*

nahrávka č. 12

Výslovnost hlásky Óóó

Úúúúúúúúúúúú

*Hrůzně hučí hurikán,
hú a hú a hú,
úděsný to hrubián,
zachrání nás dům.*

nahrávka č. 13

Výslovnost hlásky Úúú

NEJČASTĚJŠÍ CHYBOVÁNÍ, KTERÁ ZNEMOŽŇUJÍ PLNOHODNOTNÉ ROZEZNĚNÍ HLASU:

- Při vyslovování **Í É Á Ó Ú** dítě čelistní úhel skoro neproměňuje. Když se mluva jenom „cedí“ přes minimální škvíru mezi předními zuby, mluva pak zní fádně, nebarevně.
- Malý rozdíl mezi dlouhými a krátkými slabikami navozuje zbrklé tempo, někdy až drmolení.
- Naopak – volné tempo, zvláště tempo výrazně zpomalené, vede děti k dodržování souvislého výdechového proudu a k rozlišování dlouhých a krátkých slabik. Vyžadujte volné tempo mluvy, které pro svoji přehlednost umožňuje, aby děti svoje mluvní nedostatky uslyšely, a tak si je také uvědomovaly. Pak je mohou i opravit.
- Dalším závažným pochybením je nesprávné nebo nedostatečně intenzivní dýchání. A právě to způsobuje výše zmíněné problémy. **V opačném náhledu to znamená, že pro znělou a hlasově bohatou mluvu i pro jasnou a plně srozumitelnou výslovnost, je intenzivní dýchání neoddiskutovatelnou podmínkou.**

PRVNÍ TŘI KAPITOLY SEDMERA VYTVÁŘEJÍ ORGANICKÝ CELEK

Ze zmíněného chybování nepřímo vyplývá, že první tři kapitoly o intenzivním dýchání a plnohodnotném proznívání vokálů vytvářejí propojený celek, který musíme zvládat v celistvosti a ve vzájemných vazbách.

Jak budeme pokračovat v kurzu mluvy? Nebo spíše – kdy budeme pokračovat?

Vzhledem k tomu, že v následující kapitole přejdeme k výslovnosti konsonant, při které je třeba plynulý proud vokálního výdechu proměnit na výdech, který se skládá z řady drobných dechových impulzů, musíme nejprve mluvu podle vokálních zákonů zvládnout s naprostou samozřejmostí, aby spontánně docházelo k propojení mezi dýcháním a zněním vokálů. Kromě opakování probrané dechové a mluvní techniky se věnujeme takovým textům, které rozvíjí přirozenou melodičnost češtiny.

Když budete s dětmi na procházce, zaposlouchejte se do štěbetání, cvrlikání a bohatého prozpěvování ptáčků. Využijte sluchového zážitku pro inspiraci ve smyslu – **Když mluvíš, ať tvůj hlas hladí a zpívá!** Zaměříme se na estetickou kvalitu projevu dětí. Pokusíme se společně s hejnem ptáčků zpěváčků vrátit češtině její zpěvnost. Řeč přece nesděljuje pouze strohé významy slov, ale působí na posluchače také tím, jak zní. A tomuto vnitřnímu obsahu řeči a znění lidského hlasu se nyní věnujeme.

Pokusíme se slavičí noční klokotání přeložit do češtiny:

Strrrryja trrrryja jááásááá
to já to já jáásáám
můj zpěv lásku hlásá

tuku.tluku tuku.tluku
hledej holku kluku kluku

kolo kolo kolo klokotám
nesu konec vašim trampotám

tyrrryja ryjáásááá
pro vás noc rozjásá váš koncertní mistr Slavík modráček tundrový

- Zahraj si na tlumočnicka z ptačí řeči do „lidštiny“!
Vrať se k záznamu ptačího štěbetání a hledej pro to jejich cvrlikání podobně znějící česká slova.
- Až si vyzkoušíš svoje nápady, tak si poslechni, jak by se ptačí řeč mohla také překládat.

nahrávka č. 21
Jak si děti štěbetají s ptáčky

čidy dým, čidy dým huj
cítím dým cítím dým fuj

daddadém hyt
vyvětrám byt.

cidiká cidiká
cvrliká a čičiká,

šidli vidli šidli vidli
vidličky se s noži mydlí.

tui tui tuííí la
kde bych něco štíííp la

vuid vuid vuíííd
všude jinde líp

cííík cik cik cik, tijééé
Jááá mám chuť na filé

jojo jojo

Nehledejme inspiraci pro bohatě znějící mluvu pouze v ptačí říši. I česká písnička může obohatit interpretaci české mluvy.

- **Děvčátka, zazpívejte svojí panence ukolébavku a plynule přejděte do mluvy – stejně zpěvné a konejšivé:**

*Halí belí
koně v zelí
a hřibátka
v petrželi..... Povídám, povídám pohádku,
že pes přeskočil hromádku.
Povídám, povídám druhou,
že teče voda struhou.*

*Povídám, povídám třetí,
že spaly za pecí děti.
A když se pěkně vyspaly,
po kuse chleba dostaly.*

Nahrávka č. 23

Děvčata mohou svojí panence zazpívat ukolébavku a přejít do konejšivé mluvy

E) PTAČÍ MELODICKÉ VLNY – PŘENESEME DO MLUVY.

Inspirujeme se reálným ptačím cvrlikáním a švitořením. Jejich melodické vlnovky přeneseme do českých slov, říkadel a veršů.

Vědomě opustíme střídou a fádni civilní mluvu. Pokoušíme se mluvit na samé hranici mezi mluvu a zpěvem.

*Naše máma ráda má,
když mně vlasy splétává –
do culíků, do copánků,
rozházené vlasy v spánku.*

a po klučičím způsobu:

*Mám rád všechno, co se točí
auto, psa i tvoje oči.
Mám rád všechno, co se točí
kličky, stroje, kolotoče,
to co vrčí, to co skáče,
hopsá pes i malé ptáče.*

nahrávka č. 24

Ptačí melodické vlny – přeneseme do mluvy

Vraťte se s dětmi k říkankám a skandovačkám, které znají z dřívějších. Ať přenesou i na ně bohatě melodickou mluvu.

Usilujte u sebe i při práci s dětmi, abyste nepoužívali šedivě monotónní nezajímavý tok řeči. **Hledejte nový rozměr češtiny.** Když k tomu budete děti vybízet, určitě si troufnou a nabídnou originální intonace, protože nemají střídme pojetí mluvy ještě hluboce zafixované a hlavně netrpí obavami – co tomu řekne moje okolí.

4. PRAVIDLO - PRINCIP DÝCHÁNÍ A VÝSLOVNOSTI U SOUHLÁSEK Když prudce vydechneš, souhláska ti v puse doslova vybuchne!

Než začneme probírat pravidla čtvrté kapitoly, musíme si uvědomit zásadní změnu v přístupu k dýchání a k výslovnosti, ke které dojde v další kapitole. Dosavadní **souvislý plynulý výdech** bez přerušování a dlouze znějící vokály zaměníme za **výdechový proud, který je sestavený z řady dechových rázů**, které umožňují výbušnou výslovnost konsonantů. Ty znějí jenom zlomek vteřiny.

Nyní stojíte před náročným úkolem – **naučit děti explozivní výslovnosti konsonant a při tom zabránit, aby rozsekávaly věty na jednotlivá slova, či dokonce na jednotlivé slabiky.**

V předchozích třech kapitolách jsme postupovali směrem k plynulosti a celistvosti toku řeči. Při výslovnosti konsonant budeme požadovat pravý opak – každou konsonantní hlásku vyslovujeme s výrazným dechovým rázem. Vaším úkolem bude naučit děti ještě jinému způsobu dýchání, než byl ten plynulý vokální bez přerušování mikropauzami. Konsonantní dýchání je založeno na rychlé pulzaci bránice, které se projevuje kmitáním břišní stěny. Při tom ale konečným cílem bude tyto dva různorodé způsoby dýchání a znění propojit do vyváženého celku. Připomeňte si, jak jste sami zápasili s tímto úkolem naučit se dva různorodé přístupy – vokální a konsonantní dýchání – a pak mezi nimi vytvořit smysluplný kompromis.

To vše opět nebudete dětem podrobně vysvětlovat, stačí jenom poukaz na kmitající břicho a připomenutí, že to nové dýchání používáme zcela spontánně při smíchu, kašli a opovrhlivém uplivnutí.

Nabízíme vám dvě cesty, jak dosáhnout potřebného výsledku.

- Buď budete sledovat postupnou metodickou cestu, kterou následně popíšeme,
- nebo se vydáte k cíli přímo – rovnou dětem předvedete konečnou podobu a budete přesně komentovat jejich provedení. Při této cestě je třeba, abyste dokázali nastavit „zvukové zrcadlo“ a předvedli jim věrně jejich nepřesné provedení a potom ukázali, jak to má správně znít. Při tom budete aktivizovat ostatní děti ve skupině – **Slyšíte také rozdíl mezi nepřesnou a přesnou výslovností?**

POSTUPNÉ METODICKÉ KROKY

1. POHYB BŘICHA, který potřebujeme vědomě ovládnout, spontánně používáme i mimo mluvní průpravu.

Dechové rázy při smíchu, kašli, při hře na mašinku a také při skandování na sportovním stadionu:

- Při smíchu položíme ruce na břicho, uvědomujeme si pohyb břišní stěny při každém

cha cha cha cha chááá

- Potom zopakujeme stejný pohyb břicha (rychlé kmitání břišní stěny) bez zvuků smíchu.
- Stejně postupujeme, když vědomě zakašleme (i když nejsme nachlazení).
- Hra na mašinku s vláčkem, která se při rozjíždění zrychluje a při brzdění zpomaluje, ta dětem také přiblíží techniku konsonantního dýchání.

Š š š š Š š š š Š š š š Š š š š

- Konsonantní výslovnost používáme spontánně při sportovním skandování.

To každá slabika dostává samostatný a velmi silný přízvuk.

Do toho! Do toho! Do toho! Do toho! Góóó!

Vyrovnat! Vyrovnat! Vyrovnat! Vyrovnat!

My chceme gól! My chceme gól! My chceme gól!

To fanouškovské skandování má nejbližší k mluvě, kterou chceme zvládnout – každá slabika exploduje a přesto jsou kratičké věty svázány do jednoho výdechového celku, bez mikropauz.

nahrávka č. 16

Pohyb břicha, který potřebujeme vědomě ovládnout

2. DECHOVÉ RÁZY si osvojíme také při technickém procvičování:

Ostré vystřelování jednotlivých slabik.

- Dechový ráz začíná pohybem břicha (jako při smíchu či při kašli)
- a teprve následně proud vydechovaného vzduchu prorazí sevřené rty.

Ve zlomku vteřiny dochází k jistému zpoždění proražení sevřených rtů za rázným pohybem břišní stěny:

Pa Pe Pi Po Pu Py

Potom výslovnost zrychlíme – do triol.

Břicho se nyní rychle rozkmitá.

Je důležité, aby se i v rychlém tempu pohyb rtů o zlomek vteřiny opožďoval za pohybem břicha.

Papepi Popupy Papepi Popupy

Zrychlíme ještě na dvojnásobek tempa – na sextoly:

Papepi popupy Papepi popupy Papepi popupy Papepi popupy

nahrávka č. 17

Dechové rázy si osvojíme i při technickém procvičování

Obdobně zrychlujeme výslovnost jiných hlásek.

Stále dbáme na stejně rytmický pohyb břicha a následný, mírně opožděnou výslovností rtů.

<i>P</i>	<i>T</i>	<i>K</i>	<i>P</i>	<i>T</i>	<i>K</i>
<i>Ptk</i>	<i>Ptk</i>	<i>Ptk</i>	<i>Ptk</i>	<i>Ptk</i>	<i>Ptk</i>
<i>Ptk ptk</i>	<i>Ptk ptk</i>	<i>Ptk ptk</i>	<i>Ptk ptk</i>	<i>Ptk ptk</i>	<i>Ptk ptk</i>

Přidáním vokálů vzniká slovo „potoky“ a „patoky“.

Procvičujeme je také ve trojím zrychlení:

<i>PO</i>	<i>TO</i>	<i>KY</i>
<i>po to ky</i>	<i>po to ky</i>	<i>po to ky</i>
<i>potokypotoky</i>	<i>potokypotoky</i>	<i>potokypotoky</i>
<i>patokypatoky</i>	<i>patokypatoky</i>	<i>patokypatoky</i>

Pokud jste cvičili správně, po této sérii cvičená by vás mělo břicho náramně bolet.

nahrávka č. 18

Obdobně zrychlujeme výslovnost tří neznělých hlásek

3. KDY SE KONSONANTY VYSTŘELUJÍ:

- Konsonanty vybuchují na konci slov:

mám, nemá, paK váM dáM, co máM ráD.

Přehnaně zdůrazňovanou výslovnost koncovek i správné konsonantní dýchání si ověříme na říkadle o krtekovi:

*Když krtek krtimec ryl,
drápkem na zed' narazil,
drápek si tak ulomil,
dál však hrabal ze všech sil.
Chudák krtek.*

- Konsonanty vybuchují i uvnitř slova:

Na hoře Popokatepetl se Petr Prokop do provazu zapletl.

- Konsonanty vybuchují vždycky a všechny, i když stojí těsně vedle sebe:

Prskavka Prdlivka prohání tryskem stříbrného plnokrevníka.

Prskavka Prdlivka je jméno kouzelníka, který v pohádkové knížce Albatrosu má na starosti právě vybuchování koncovek.

Správné provedení výslovnosti si porovnávejte se cvičnou nahrávkou.

nahrávka č. 14

Kdy se konsonanty vystřelují

4. RYTMIZOVÁNÍ MLUVY podporuje výbušnou výslovnost

Ve zmíněné pohádkové knížce Albatrosu se rytmizovanou mluvou domlouvají děti, když hledají kouzelníka – učitele:

Tak jemnou prácičku, tu já už nesvedu.

Kouzelník Pečlivka na to má metodu.

Pečlivka Přesňáček.

Kde je ten kouzelník? Kam máme jít?

Zde rovně za nosem, cestou i necestou.

Asi ho spatříte, jak kráčí nad řekou.

nahrávka č. 15

Výbušnou výslovnost podporuje i rytmizování mluvy

5. NEJČASTĚJŠÍ CHYBOVÁNÍ

- Většina konsonant-souhlásek na konci slova skoro zaniká.
- Zaniká i řada konsonant uvnitř slova, zvláště když je jich několik vedle sebe.
- Nepečlivá výslovnost koncovky může být i příčinou nedorozumění.
- Na příklad když vyslovím nejednoznačně „**Mám maso**“, připouští to pak dva významy:
„Mám maso“ nebo **„Má maso“**.
Tak kdo má to maso? Já nebo on?

5. PRAVIDLO - SPRÁVNÁ VÝSLOVNOST HLÁSEK ABECEDY

Vyslovuješ správně všechna písmenka abecedy? Tak hurá na jazykolamy!

Celá tato kapitola je vlastně rozsáhlou zkouškou, testem, který ověří správnou výslovnost všech hlásek abecedy.

Když se dítěti nedaří vyslovit správně některou hlásku, musíme nejdříve zjistit, zda jistá chyba ve výslovnosti je natolik závažná, že ji musí odstranit odborník – klinický logoped, nebo zda dítěti pomůžeme sami. Zdaleka ne všechny výslovnostní problémy vyžadují odbornou pomoc. Mnohé problémy mají příčinu pouze v ochablosti dechu, nebo v překotném tempu, mluva se pak jeví jako drmolání. „Volání do dálky“ bezpečně prověřuje závažnost mluvních problémů. Když se při volání dítě naprosto spontánně opře do mluvy s energickým dýcháním a tempo mluvy výrazně zpomalí (volat rychle totiž nejde), záhy se projeví, zda nesprávná výslovnost byla způsobená jenom málo energickým přístupem, nebo nedostatečným procvičováním, či je tak závažná, že se nebudeme pokoušet ji řešit neodborně a odkážeme rodiče dítěte k návštěvě logopeda.

Z této úvahy jednoznačně vyplývá, že test správné výslovnosti budeme řešit (případně i na několik pokračování) při procházkách v parku či v přírodě. Podniknout tento test výslovnosti v místnosti, by nepřineslo věrohodné zjištění.

Nejdříve prověříme správnou výslovnost všech konsonantů.

1. OBTÍŽNÉ (R - Ř - L)

R:

*Trubač troubí na trumpetu
drvoštěp a dromedár
mramor, brambor, klarinet a kravinec
Bratr Petr pletl svetr
vlny měl jen kilometr
bratr Petr všechno spletl
svetr nikdy nedopletl*

Ř:

*tříslo, tříbí, třmen
Tři sta třiatřicet stříbrných stříkaček
stříkalo přes tři sta tři a třicet stříbrných střech*

L:

*trala la la la la la
cililililililink
kutululululululůč
Řekni Lili, nalili-li liliputáni liliím vodu.*

2. SYKAVKY (S - Z, Š - Ž, C - Č)

- jsou zároveň i párové, tedy znělé a neznělé.

S Z:

*Nesnese se se sestrou
Sesypal se sních z vysoké sosny*

*Zablýsklo se světlo zhaslo.
Zlou Zuzanu zlobí zuby.
Zavázal provázek na uzlík.*

Š Ž:

*Šašek plaší šeptem myši,
však ho myši špatně slyší,
myš už myši šušká v uši,
šašek šišlá víc, než sluší.
U šišaté šišky
švitořila švítorka sýkorka.*

*Žížala se plouží pláží.
Žába touží žítí v louži.*

CČ:

*Cvrček cvrká cvrk, cvrk, cvrk.
Na celnici cizí synci
clí víc cizích cenných mincí,
mincí clili synci moc,
clili mince celou noc.*

*Čísi čočky lačná kočka,
mlčky číhá točíc očka.
Kočička ač vrčí, počká,
však se časem čočky dočká.*

3. HRDELNÍ (H - CH - K - G)

- rozeznávají hrudní rezonanci, vyslovujeme je silným dechovým rázem z hloubi.

H - CH:

*houska, housle, hajný, hádanka, hepčííí
Rozhněvaný hroch hledá hříšnou hrošici,
hříšná hrošice hledá hromadu hrošáčátek,
hromada hrošáčátek hledá hodného hajného.*

Chachar se chtivě chechtá chraptivým hlasem.

K - G:

*Ko ko ko ko ko dá,
kam to vajíčko mám dát?
Kobyła kopyta klapala
klepity klapity klepity klap.*

*glo glo glo glo glória
gauner, Grónsko, galoše, kilogram,
Gagarin, gumáky, lady Gaga*

4. ROZEZNÍVAJÍCÍ REZONANCI MASKY (M)

*mám, nemám, mám, nemám, mám, nemám
mám maso, nemám maso, mám maso, nemám maso
mám málo máku, nemám málo máku, nemám málo máku
mám malou zahrádku, nemám malou zahrádku, mám malou.....*

5. ROZEZNÍVÁ NOSOVOU REZONANCI (N - Ň)

*Nanynko, nenut' nás!
Pinká linka, pinká linka,
Panu Bohu do okýnka*

*Váňa, Soňa, plaňka
Niněrista s niněrou neřekl ni Ň
Nikdy nic nikdo nemá
míti za definitivní,
neb nikdo nikdy neví,
co se může státi.*

6. ROZEZNÍVÁ HLAVOVOU REZONANCI I ZNĚNÍ FALZETU (J)

*Jehňátko jelo po jezu.
Jestli jenom jedno, ale je jich jako jezinek.
Je jich jako jablek na jarmarku.*

7. KONSONANTY PÁROVÉ (P - B, T, V - F)

- znělé a neznělé

P - B

*Pět pivoněk
a padesát pět pávů
a pět set padesát pět páprdů potentátů.*

*Já bába po Bohu
pomohu, co mohu,
a to co nezmohu,
nechám Pánu Bohu*

T

*Ta teta to tam mete.
Tetelí se tentokráte teplem
z tenké teplovodní trubky.*

*Devět set devadesát devět dní
Zadudej dudáčku zadudej,
nebo mi ty svý dudy dej!*

V - F

*Vávro, vidle vem,
vyžeň vlka ven,
Vávra vidle vzal,
vlka ven vyhnal.*

Všichni Francouzi fidlají všude na finské frkačky.

JAZYKOLAMY

Všechna písmenka již vyslovuješ správně!

Hurá můžeš na překážkovou dráhu jazykolamů!

Slova a věty, které vytvářejí jazykolamy, začínáme říkat velmi zvolna a tok řeči zrychlujeme:

- plynule
- nebo skokově

drbu vrbu drbu vrbu drbu vrbu

vlky plky vlky plky vlky plky

drbu vrbu vlky plky drbu vrbu vlky plky drbu vrbu vlky plky

přeřežu nepřeřežu...

Popokatepetl Popokatepetl Popokatepetl

Horolezci lezou vzhůru na vrcholek hory Popokatepetl

devět set devadesát devět dní devět set devadesát devět dní

Pět ptáčátek, pět pěnkavek ptáčátek. Pět ptáčátek, pět pěnkavek ptáčátek.

Za potokem pět kop konopí, před potokem pět kopek konopí.

Tak pokopete-li mi to pole, nebo nepokopete-li mi to pole?

Šla Prokopka pro Prokopa, pojd' Prokope pro proroka!

Na Prokopa promokne kdekterá kopa.

Dolar libra rubl

Dolar libra rubl denár

Dolar libra rubl denár euro

Dolar libra rubl denár euro koruna

nahrávka č. 19

Jazykolamy

Vyzkoušíme Přesňáčkova Kouzelnická zaříkadla, zda jim zůstává magická moc:

***Žádná kouzla, ale přesnost.
Na fous přesně a pečlivě.
Jak na laně, tak i v mluvě.
A jak v mluvě, tak i ve všem, co děláš!***

***Čáry máry, láry fáry,
ať máš hodně velkou pusou,
jako okno autobusu!
Čáry máry, láry fuk,
ať je z tebe obří kluk!***

***Láry fáry , fáry máry,
přivolávám kouzla z dále.
Čáry máry, čáry fuk!
Ať jsi zase malý kluk***

Soustředte se nejen na svá ústa, která perfektně vyslovují, ale především na podmanivý rytmus slov. Usilujte o to, aby z vašich rukou vyzařovala magická síla. Děti milují čarování.

A tak magické pohyby rukou se během čarování rozrostou do obřadního tance.

nahrávka č. 20

Vyzkoušíme Přesňáčkova Kouzelnická zaříkadla

6. PRAVIDLO - PROMĚNY HLASU - barva hlasu, tempo, dynamika Proměňuj hlas podle různých pohádkových postav a loutek!

Děti si hrají na prince a na princezny, na lvy i na skřítky, na tátu a na mámu, na paní doktorku a na pana učitele. Ve hře se dítě stane kočičkou, větrem, deštěm i padající vločkou sněhu. Dítě dokáže osobitě zahrát paní prodavačku na trhu i sedmihlavou saň.

Děti, které si rády hrají s loutkami, dokážou za každou z nich promluvit jiným hlasem.

ROZDÍL V METODICE MLUVNÍ PRŮPRAVY PRO Dospělé A PRO DĚTI

V předchozích pěti kapitolách rozdíl spočíval jedině v jiném slovníku a v jistém zjednodušení, abychom v technice mluvy pro děti nezabíhali do příliš jemných detailů. Ale u tohoto šestého pravidla nevystačíme jenom se zjednodušenou terminologií. V šesté kapitole Sedmera pro dospělé proměna barvy hlasu byla založena na technickém ovládnutí dechu, hlasivek a především na ovládnutí rezonančního prostoru nosohltanu. Připomeňte si, jak bylo pro vás obtížné tyto požadavky realizovat. Měli jste s tím značné potíže. Když jste pak při předčítání pohádek přeci jenom hlas úspěšně modulovali, vycházeli jste spíše ze své přirozené komediálnosti, než z techniky ovládnutí hlasových rejstříků. Ubírat se touto cestou by bylo pro děti nevládnutelné.

Proto jsme pro ně zvolili motivaci herní – „Napodob, jak mluví víla, obr, Kašpárek a moudrý král!“ Samozřejmě, že je tato cesta, tato motivace k proměňování hlasového projevu pro děti mnohem snadnější a pro ně přirozenější.

Zvolíme cestu učení se technickým dovednostem nebo cestu, kdy dítě proměňuje způsob své mluvy na základě svojí fantazie, citovosti a výtvarných vzorů? Pak může promlouvat jako Krteček, Maková panenka, maxipes Fík či Broučíněk. To jsou cesty k mluvnímu projevu nejen zásadně odlišné, ale vyložené protichůdné.

Technika se nacvičuje.

Kdežto herní projev vzniká. Vytváří se z vnitřních pohnutek dítěte.

Nevylučujme, že při té herní cestě může dítě výhodně využívat i mluvních dovednosti z minulých kapitol. Na příklad Věrušce můžeme připomenout, že její princezna by byla ještě krásnější, kdyby nemluvila tak řezavě pištivým hláskem, můžeme ji i poradit jak ten hlas trochu snížit a změkčit, **ale nikdy jí nebudeme učit, jak se ta princezna hraje.**

Různé pohádkové postavičky nebudeme dětem technicky vymezovat, nebudeme je učit, „jak má správně promlouvat princeznička, Kašpárek či vodník“. Tento postup, by byl pro děti příliš náročný, ale především bychom je připravili o radost ze hry.

Schopnost hrát si, to je umění, které děti ovládají tak mistrně, že bychom se v této oblasti měli učit spíše my od nich.

DROBNÁ ODBOČKA K PUBLIKACI HOLANDSKÉHO PSYCHOLOGA HUINZINGA „HOMO LUDENS“.

Už v názvu té knihy je vyjádřeno naše téma – Nikoliv „Homo sapiens“, ale „Člověk, který si hraje“. Autor dospěl k závěru, že u dětí, kterým byla možnost „hrát si“ odepřena – z důvodu nemoci, nepříznivých životních okolností, či nedostatečné motivace ze strany rodičů – jejich mentální vývoj byl výrazně narušen. Nahlédnuto v opačném záměru: když dětem nabízíme prostor pro jejich spontánní hru a jejich her se zúčastníme (ne proto, abychom je opravovali, ale abychom jejich herní nápady dále rozvíjeli a případně je vedli k jisté kompozici a vyústění), pak pro jejich psychický a lidský rozvoj děláme mnohem víc, než kdybychom chtěli předpokládaný výsledek jejich her „nacvičit“. **Tvůrčí stav „hraní si“ nemůžeme zatížit nácvikem. Pouze můžeme pro tuto klíčovou dětskou vlastnost vytvářet inspirující podmínky a sami se můžeme dětských her jako průvodci citlivě zúčastňovat.**

JAK HERNÍ POVAHU DĚTSKÝCH AKTIVIT NENARUŠOVAT, ALE ROZVÍJET?

Podoba několika možných podnětů

Dětem můžeme připomenout technické mluvní dovednosti, které již ovládají, a při tom jim ponecháváme volný prostor pro hru.

- Smolíček pacholíček bude ještě rozmazlenější a neposlušnější klouček, když budeš hlasem hodně kroutit, jako když jsme napodobovali cvrlikání ptáčků.
- Já vím, že se šeptá proto, aby druzí nerozuměli, co si s kamarádem špitáte. Ale když si hrajeme na divadlo, tak vám musí ostatní rozumět každé slovo. Když při hře šeptáš tajemství, tak stačí, abys při tom šeptání mohutně dýchal (jako při studeném a teplém dechu) a hned budeme tvému šeptání rozumět.
- Tobě jsem nyní dobře nerozuměl, ale král, kterého hraješ, ten si dává záležet, aby mu rádci porozuměli. Chce přeci, aby splnili jeho příkazy.
- Nekřič tolik, mně z toho zaléhá v uších.
- Když budeš mluvit takovým brumlavým hlasem jako maxipes Fík, bude z tebe vyzařovat větší pohoda.

Větším přínosem pro mentální rozvoj dítěte je otevírání cesty k přirozené modulaci hlasu při hře, než s nimi nacvičovat konkrétní hlasovou a mluvní podobu „jak mluví král, jak loupežník a jak kúzlátka“. Ovládat hlas technicky – to je přístup, který je vlastní dospělým. Děti to samé „jenom“ spontánně udělají, když jim řeknete:

„Zahraj hlídacího psa!“,

„Zahraj mazlivou kočičku!“,

„Zahraj tátu, který se zlobí!“,

„Zahraj, jak se šeptá kamarádce tajemství!“.

Napodobováním se dítě učí a poznává svět, ve kterém žije. A napodobování dítě ovládá perfektně.

Pro vyústění našeho kurzu mluvní průpravy využijeme této výrazné dětské schopnosti.

- **Napodob, jak mluví ten pán na nahrávce!**

Umíš proměňovat hlas?

a) jako princezna	- b) jako černokněžník,
a) jako víla	- b) jako ďábel,
a) zaspívat jako slavík	- b) zařvat jako drak,
a) napodob hlas lva	- b) ale i drobné žabičky

Větrníkovým šepotavým dechem

- sdělujeme tajemství.

Dálkařovým voláním do dálky

- hlásáme pohodu, nebo přivoláme pomoc.

Prdlívkovým vystřelováním konsonantů

- můžeme i zranit. Slovo je jako ostrá střela.

Pečlivkova přesná slova, rychlá jako blesk,

- omračují rychlostí řeči. Ale žádné drmolení!

Zlatohrdlého melodické zpívání

- zní sluníčkovým hláskem. Konejší a hladí na duši.

Principálovým divadelně vycvičeným hlasem

- promlouvají rytíři, hrdinové a zachránci.

Hlas Bijákův

- zní hlasem vypravěče pohádek. Moudře rozhoduje mezi dobrem a zlem.

Nahrávka č. 25

Umíš proměňovat hlas?

Tento text i nahrávka jsou nejvíce poznamenány publikací Albatrosu „Učíme děti mluvit a vyprávět“. Je zde zřejmé, že každý ze sedmi kouzelníků byl odborníkem na jedno pravidlo naší Sedmičky.

7. PRAVIDLO - VYPRÁVĚNÍ POHÁDKY

Vyprávěj pohádky kamarádům! Ty známé i ty, které si sám vymyslíš!

ZNÁMÁ POHÁDKA

Při vyprávění pohádkových příběhů využijeme všechny řečové dovednosti, které jsme probírali – jak ty technické, které se musíme naučit, tak schopnost přesně napodobovat a bez zábran se pustit do hry. Pravidla Sedmičky zdravé mateřštiny jsou jednoduchá a doopravdy účinná.

Pustíme se do klasické pohádky o Smolíčkovi pacholíčkovi, která je obecně známá. Pohádku nejdříve dětem přečtete.

Uvědomte si, kolik postav v pohádce vystupuje, a na vás bude, abyste je od sebe hlasově odlišili.

Namodulujte si hlas jako:

- vypravěč,
- Smolíček pacholíček,
- zlatoparohatý šestnácták,
- záludné jezinky

a upoutejte pozornost dětí barvitým vyprávěním známého příběhu.

POHÁDKA O SMOLÍČKOVĚ PACHOLÍČKOVĚ

Smolíček... byl malý pacholíček. A jelen.... byl Zlatoparohatý jelen. Jelen vozil Smolíčka v koruně svého paroží a klučina tak poznával skoro celý svět.

**„Přes hory, přes doly, mé zlaté paroží, cestou přímou,
Smolíčka pacholíčka k domovu nesou!“**

Žili spolu v pohodě. Až jednoho dne říká jelen:

**„Musím běžet za hory, za doly. Budeš doma sám.
Smolíčku, nikomu neotevírej!“**

Smolíček přislíbil, že neotevře. Byla mu ale dlouhá chvíle – chtěl si hrát. Tu zaslechne tenké hlásky:

**„Smolíčku, pacholíčku,
otevři nám svou světničku!
Jsme dobré tetičky jezinky.
Jen dva prstíčky tam strčíme,
jen co se ohřejeme, hned zase půjdeme.“**

A pak to začalo:

**„Dva prstíčky, tři prstíčky,
jedna ruka, druhá ruka,
půl Jezinky, dvě jezinky.....
A tradá..... se Smolíčkem do jeskyňky.“**

Smolíček si příliš pozdě uvědomil, že měl dodržet, co jelenovi slíbil:

„Za hory, za doly, mé zlaté parohy – kde se pasou?

Smolíčka pacholíčka jezinky pryč nesou!“

Ale za horami a za dolinami jelen nezaslechl ani slůvko. Jeziny hned roztopily v peci a chystaly velikánský pekáč. Přesně tak dlouhý, jako jsi, Smolíčku, vysoký - chtěly se babizny. Hrůza té chvíle dala pacholíčkoví mohutný hlas:

„Za hory, za doly, mé zlaté parohy, kde se pasou?

Smolíčka pacholíčka, už na pekáč nesou!“

Tak zoufalý nářek byl slyšet i za devatero horami. Pak už slyšíme jenom dusot jeleních kopýtek a poplašné troubení zlatistého šestnáctera. Nabral babizny jeziny na špice svého paroží a shodil je do temné rokle. Jelen pak přísně pohlédl na Smolíčka:

„Smolíčku, dobře víš, co nyní přijde.“

Smolíček sice po zaslouženém výprasku ještě trochu fňuká, ale je šťastný, že pominula hrůza z velkého pekáče:

„Já dostal od jelena tak nepamětnou,

že při jízdě na usmířenou v jeho zlatistém paroží,

jsem se nemohl ani posadit.“

Po celý čas té slavnostní jízdy musel Smolíček Pacholíček jenom stát. Pevně se držel zlatých parohů, díval se do světa a užíval si osvobozující radost, že...

„Celý svět je v tuto chvíli krásnější než kdykoliv před tím.“

nahrávka č. 26

Učitelka předčítá pohádku před absolvováním kurzu mluvní průpravy.

Komentář k nahrávce

Především sledujte s námi chování dětí, jak se proměňuje od začátku vyprávění příběhu k jeho konci. Na počátku jsou děti pozorné. Při oznámení tématu „Pohádka o Smolíčkovi pacholíčkoví“ se některým holčičkám rozjasní tváře, jak jsou plny očekávání a těší se na vyprávění známého příběhu. Postupně pozornost dětí povoluje, začínají sebou vrtět a roztěkaně bloudit očima po místnosti. Je zřejmé, že vypravěčka pohádek přestává být hlavním objektem jejich vnímání. Mimoděčné, nic neznamenající pohyby se postupně šíří od nejvíce nepokojného mládence i mezi ostatní děti. Dokonce se při rozhlížení po místnosti obrací i zády k vypravěčce. Některé děti jsou pohybově pokojnější, sice sebou nevrtní a pohledem vypravěčku sledují, ale výraz jejich tváře nesevřelý o citovém souznění s osudem Pacholíčka. Z výrazu tváře nelze usoudit, že by prožívaly společně se Smolíčkem nebezpečnou situaci, kdy mu jde o život.

Ten výrazný pokles pozornosti dětí - od počáteční zvědavosti až skoro ke lhostejnosti - jde jednoznačně na účet učitelky, která pohádku předčítala. Má příjemný hlas, mluví srozumitelně, ale přesto děti neposlouchaly pozorně a nesouzněly s příběhem.

Nacházíme se v situaci, kdy samotná přijatelná technika mluvy je nepostačující. Pro upoutání pozornosti dětí je zapotřebí si osvojit vypravěčské herecké minimum.

nahrávka č. 27

Stejná učitelka předčítá stejnou pohádku po absolvování kurzu mluvní průpravy.

Komentář k nahrávce

Porovnání reakce dětí nelze udělat podle technicky přesných laboratorních pravidel na „stejném materiálu“. Stejně děti by stejnou pohádku poslouchaly již po druhé, takže moment dějového napětí by se vůbec neuplatnil. Předpokládejme tedy, že jiná skupina dětí ve stejném věku a ze stejné školky je srovnatelná.

V projevu vypravěčka dochází k jistému paradoxu. V tomto přednesově výraznějším projevu se dopouští většího množství drobných artikulačních chyb jako je nevýrazná výslovnost konsonantních koncovek a při výrazových proměnách hlasitosti projevu přichází při zeslabování až k obtížné srozumitelnosti. Zato díky plastickému projevu si získává pozornost dětí, která v průběhu projevu se ještě zvětšuje a zaujetí dětí je intenzivnější. I když k mimoděčným pohybům a těkavému poposedávání u této skupiny také dochází, tak pohledy všech dětí doslova visí na vypravěčce. Drobný tělesný neklid můžeme u dětí v této věkové skupině považovat za běžný. Není ale projevem nezájmu o vyprávěný příběh.

Sledujte tuto verzi vyprávění ještě jednou a uvědomujte si při tom, že věrohodné „herecké naplnění“ projevu se dá vymezit i technicky, což představuje časté proměňování výrazových prostředků:

- **proměny dynamiky hlasového projevu,**
- **proměna temporytmu vyprávění,**
(kdežto vyprávění na minulé nahrávce probíhalo poměrně monotónně bez proměn),
- **v pasážích, které mají značný citový náboj, hlas z neutrální vypravěčské polohy často silně zvroucněl a přinášel zprávu o citovém zaujetí vypravěčky s jednáním neposlušného Smolíčka,**
- **důležitý moment, který vyvolával zaujetí poslouchajících dětí, byl i způsob členění vět a rozložení pauz v krizových momentech příběhu.**

Tyto technické prvky, které v našem kurzu procvičujeme, nelze ale uplatňovat náhodně nebo mechanicky. Osobní zaujetí příběhem a soucítění s osudem Smolíčka, to je ten lidský faktor, který je při předčítání pohádek dětem naprosto nezbytný. **Uvědomte si souvislost a propojenost mezi technickou a citově výrazovou složkou mluvního projevu.**

REAKCE DĚTÍ NA VYSLECHNUTOU POHÁDKU

Nyní požádejte děti, aby vám příběh znova převyprávěly, To jak budou příběh zpětně tlumočit, které situace vylíčí barvitě a třeba je ještě obohatí o nějaké okolnosti, a naopak – na které situace pozapomenou, to považujte pro sebe za zpětné zrcátko. Děti vás podobou svého vyprávění upozorní na to, které pasáže jste vyprávěli plasticky s dramatickým napětím, a které poněkud nevýrazně. Proto se neveysaly do dětské mysli a při vyprávění příběhu je přeskočily.

POHÁDKA, KTERU SI SAMI VYMYSLÍME

Na závěr celého kurzu postavíme děti před úkol, kterým se prokáže nejen to, jak si děti osvojili srozumitelnou a příjemně znějící mluvu, ale také jak se v jejich mysli rodí slovo, a jestli si dokáží promítnout vnitřní film svých nápadů a obrazotvornosti a nalézt pro ně vhodná slova.

Dovíme se, na jaké úrovni si osvojili mluvit zdravou mateřštinou podle „Sedmičky“ a jak se odvíjí jejich fantazie v duchu „Předehry“ k této učebnici.

- **Děti, pokládám na stůl kouzelný cylindr. Ťuknu do něj čarodějnickou hůlkou a vyskakuje z něj žabička, ťuknu po druhé a vylézá z něj krásný princ v brnění a s ostrým mečem v ruce, ťuknu hůlkou po třetí, klobouk se vznáší až ke stropu a pak přistává na zemi.**

**Dívejte se pozorně na ty dvě loutky a také na ten kouzelný klobouk....
roztočte kola svojí fantazie....**

... a povyprávějte o nich pohádku....

III. KAPITOLA - Volání do dálky - lék na mluvní nešvary

Na závěr kurzu překvapivá a radikální zkratka !!!

Probrali jsme celou Sedmičku zdravé mateřštiny. Zamysleme se nyní nad tím, že při volání do dálky se celý náš mluvní aparát spontánně – sám od sebe – nastaví na odlišnou techniku mluvy, než je ta naše nejběžnější – společensky konverzační, tedy ta méně či více ochablá. Při volání do dálky jsme najednou ve všech složkách mluvy spontánně mnohem aktivnější. Zjišťujeme, že v tu chvíli využíváme naprosto účelně všech dílčích mluvních postupů a technik a nemusíme se k tomu vybízet, ani ty dílčí techniky nacvičovat.

Volání do dálky je prazákadem lidské mluvy – když se v ústech našich prapředků rodila lidská řeč, tehdy se potřebovali dorozumívat na velké vzdálenosti – ze stromu na strom, ze skály do údolí, z jednoho břehu na druhý. Tento genetický vklad můžeme při mluvním průpravě využívat. Volání do dálky je nejhlubší historickou vrstvou ve vývoji řeči a zároveň je svým zněním mezi mluvou a zpěvem nakročením k obřadnímu zpěvu. A právě proto při tomto způsobu komunikace naskakují všechny potřebné prvky mluvy spontánně v organické celistvosti a ve správném provedení. Volání do dálky můžeme považovat za mluvní atavismus, který nás přivádí k prapůvodnímu zdroji lidského dorozumívání.

Obracím se na vás na všechny s naléhavou žádostí – při práci s dětmi tuto hypotézu prověřte!

Prokážete při vycházkách v parku či v přírodě oprávněnost těchto úvah?

VOLÁNÍ DO DÁLKY JE VLASTNĚ SEDMIČKA ZDRAVÉ MATEŘŠTINY V KOSTCE:

Zjišťujeme, že volání do dálky v sobě obsahuje všechny potřebné prvky znělé a srozumitelné mluvy.

- 1) Aby volání do dálky bylo účinné, tedy srozumitelné, spontánně do něj vkládáme velkou dechovou energii.**

Splňujeme požadavek prvního pravidla o dýchání.

- 2) Aby dech mohl z úst vycházet v silném proudu, vynucuje si plnohodnotné otevření úst. Při aktivně rozevřených čelistech se hlas plně rozeznívá a dochází při tom automaticky k rozlišování dlouhých a krátkých slabik.**

Ochablého kuňkání a pípání se zbavujeme, protože není účelné – neumožňuje nám dorozumívat se na vzdálenost, která je větší, než když na sebe hovoříme v místnosti.

Splňuje se požadavek druhého pravidla o znělosti mluvy a o rozlišování dlouhých a krátkých slabik.

- 3) Snaha po srozumitelném předání zprávy na větší vzdálenost zpomaluje proud slov a pomalá mluva bývá pečlivá a spontánně vyznívá v plné hlasové barevnosti hlasu. Drmolení a vynechávání hlásek je při volání neproveditelné.**

Splňuje se požadavek třetího pravidla o otevírání a zavírání úst.

- 4) Aby volání bylo srozumitelné i na velkou vzdálenost, opíráme se do konsonantů silnými dechovými rázy.

Splňuje se požadavek čtvrtého pravidla o výrazné výslovnosti konsonant.

- 5) Energická nedrmlivá výslovnost napomáhá správné výslovnosti jednotlivých hlásek.

Splňuje se požadavek pátého pravidla o korektní výslovnosti všech hlásek.

- 6) Silný dechový proud mluvy aktivizuje nejen svaly mluvidel, ale i mysl. Slova potom proznívají v bohaté hlasové barevnosti

Soulad mezi tělem a duší splňuje požadavky šestého pravidla o souladu mezi povahou loutky, kterou oživujeme a svým hlasem.

- 7) Poznání ve všech předchozích bodech nás vede k zobecnění – považujeme za vhodné opřít mluvní průpravu dětí především o volání do dálky. Děti se pak nemusí učit žádné techniky. Děti „vědí“, jak se má správně volat, to se nemusí učit. Stačí jim, když si v hloubi své bytosti – s vaší pomocí – na to jenom vzpomenou.

Metodiku dílčích technik musíme mít ale zvládnutou my dospělí, kteří děti vedeme. Na výrazové možnosti těch technik teprve následně děti upozorňujeme.

Musíme zvláště pečlivě pohlídat, aby volání bylo uvolněné, aby děti nepřepínaly hlasivky, aby uvnitř hrdla i navenek krku se do volání neopíraly s přehnanou silou. Takové volání by mohlo přivodit ochraptění.

Tímto celostním a shrnujícím přístupem splňujeme požadavek sedmého pravidla.

Ž poznatků takto získaných bude možno časem sestavit novou, účinnou a při tom velmi jednoduchou a nerozsáhlou metodiku mluvní průpravy – mluvní průpravy ne jen pro děti.

IV. KAPITOLA - Nové podněty k mluvní přípravě

SLUCH A SCHOPNOST USLYŠET

Většina dětí má zdravý sluch. Ale schopnost slyšet a rozlišovat od sebe správné a problémové znění mluvy (nejdříve mluvní projev druhých a posléze sluchem vnímat i svoji vlastní řeč) – to je velmi jemná funkce sluchu, kterou musíme děti (ale i sebe) teprve naučit. **Rozlišování mluvy sluchem, to je hlavní metodický nástroj mluvní přípravy.** Schopnost zvládnout zdravé znění mateřštiny je závislá na sluchovém uvědomění rozdílu mezi mluvou běžného života (což je řeč dechově i znělostně ochablá a stereotypně monotónní) a plnohodnotnou řečí, ke které našim školením směřujeme. Uvědomit si to musíte vy i děti, kterým se věnujete. A na vás bude, abyste dokázali obě možnosti – tu problémovou i tu žádoucí – co nejpřesněji předvést. Děti se tak naučí tuto rozdílnost uslyšet a vnímat.

Učit děti výslovnosti a znění hlasu, aniž by kvalitu své řeči slyšely a uvědomovaly si ji, to by znamenalo, že je vedeme pouze k mechanickému opakování – takové bude vždy nepřesné a jenom přibližné.

MAGICKÁ SÍLA SLOVA, HUMOR A VTIP NAŠÍ MATEŘŠTINY

Chceme vzdát poctu našemu jazyku, aby si i ty nejmenší děti začaly uvědomovat sílu a moc slova – mnohdy sílu až magickou. Sílu slova, které dokáže povzbudit, potěšit a rozesmát. Ale také sílu slova, které se může stát i ostrou střelou. Takové slovo pak zraňuje a přináší citovou bolest. Takto chápanou poctu jazyku nebudeme dětem sdělovat slovním mentorováním, ale způsobem, jakým s nimi budeme jejich i svoje mluvní vyjadřování kultivovat, tedy duchem, kterým naplníme svoje řečové hrátky s dětmi.

Čeština je také řečí vtipnou. Slovní hříčky, zvláště ty “nepřeložitelné”, mají značnou jazykovou jedinečnost, dvojsmysly a nedorozumění (často jako důsledek špatné výslovnosti), citace z poezie či prózy, pozapomenutá, dnes již nepoužívaná slova, která krásně zní. To všechno jsou prvky živého jazyka, které budeme systematicky shromažďovat. **Otevíráme burzu jazykových jedinečností a tržiště češtinářských zajiskření.** Seznámíme děti s možnostmi, které v sobě naše mateřština obsahuje.

Z druhé strany budeme naslouchat dětským jazykovým a gramatickým novotvarům, kterými malé děti, když začínají rodný jazyk zvládat, doslova hýří. Nezapomeňte si jejich jazykové vtípky zapisovat! A vzájemně je budeme sdílet.

MLUVA JAKO ZPRÁVA O ČLOVĚKU

Při mluvním projevu nesdělujeme slovy pouze jejich věcný, slovníkový obsah. Svoji promluvou mimoděčně „vyprávíme“ i o své povaze, o charakteru své osobnosti. Není to nic překvapivého, když vezmeme v úvahu téze vstupní kapitoly, kterou jsme předřadili Sedmičce, kapitoly o tom, kde a jak vzniká lidská řeč. Když lidská řeč vzniká v samém epicentru osobnosti, nutně s sebou přináší i obtisk toho, jací tam „vevnitř“ doopravdy jsme.

Herci s touto vlastností mluveného slova vědomě zacházejí. Oslovují diváky prostřednictvím podtextů. **Naučíme se podtexty slyšet v projevu druhého člověka a také je sami vědomě používat při přednesu uměleckého textu a při vyprávění pohádek.**

Mluva je natolik jedinečná a svázaná s povahou každého člověka, že je nezaměnitelná stejně jako otisk palce pravé ruky. V jisté nadsázce můžeme mluvu chápat obrazivě jako DNA dotyčného mluvčího. (Na této jedinečnosti mluvy založil Solženicyn román – V krugje pjervom. Ruská KGB pracovala na projektu, aby dokázala identifikovat mluvčího každého telefonního hovoru.) Vládněte tedy svojí mluvou s vědomím, že i když hovoříte o jakémkoliv tématu, zároveň nepřetržitě vydáváte svědectví o své osobnosti. **Jako u soudu – cokoliv řeknete, může být použito proti vám.**

Ale v případě řečnického vystupování – také ve váš prospěch.

V. KAPITOLA - Slovníček termínů pro děti

Při vysvětlování, jak mluva vzniká a rozeznává se, budeme používat několik odborných termínů, které dětem přeložíme do jejich jednoduché řeči.

Kromě herního přístupu je třeba, aby dítě vzalo na vědomí a pochopilo i některá **slova-termíny**. Budeme opakovaně potřebovat, aby děti význam několika termínů plně chápaly. Formulace, které nabízíme, nejsou z hlediska fonetiky zcela přesné, ale pro děti budou ve svém zjednodušení snadněji pochopitelné.

Slova se skládají z malých prvků, obdobně jako když zedník staví dům – z cihel.

NAŠE ZÁKLADNÍ ŘEČNICKÉ „CIHLY“ JSOU TYTO:

Slova

- Slova se skládají ze slabik.

Slabiky

- Slabiky vznikají spojením vokálů-samohlásek a konsonantů-souhlásek.

Vokály = samohlásky

- Vokálů je pět: Í - Ě - Á - Ó - Ú.
- Vokály můžeme zazpívat a každý vokál může znít tak dlouho, jak dlouho vydechujeme z plic vzduch.

Konsonanty = souhlásky

- Konsonantů je mnohem víc.
- Jsou to všechna ostatní písmenka v abecedě.
- Konsonanty mají tu vlastnost, že jejich zvuk zní pouze nepatrnou chvíli – zlomek vteřiny.
- Výjimky tvoří písmenka „Rrrrrrrrrrrrr“, které může drnčet stejně dlouho jako prozníváme vokály.
- Druhou výjimkou je písmenka „Sssssssssss“ které může syčet také stejně dlouho.

Koncovky

- to jsou poslední písmenka každého slova.

Hlásky

- Hlásky a písmenka znamenají skoro to samé.
- Rozdíl je v tom, že písmenka píšeme na papír a hlásky hlasem rozeznáváme.

evropský
fond pro
rozdělení

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

RYCON
CONSULTING

VI. KAPITOLA - Seznam nahrávek

- NAHRÁVKA Č. 1** Dechová cvičení přecházejí do zpívaného Ááááá
Zpívaný vokál Ááááá přechází do volání – Madagaskar Havana a Jáva
- NAHRÁVKA Č. 2** Na dětském rozpočítadle si ověříme účinnost dlouhého výdechu bez přerušení
- NAHRÁVKA Č. 3** Větrníková hymna
- NAHRÁVKA Č. 4** Hymna mága dalek dalekých – jako volání do dálky
- NAHRÁVKA Č. 5** Dálkař prozradí svoje tajemství
- NAHRÁVKA Č. 6** První vokální zákon - rozlišování dlouhých a krátkých slabik
- NAHRÁVKA Č. 7** Dvojhlásku OU vyslovujeme dlouze, jako by na ní byla čárka.
- NAHRÁVKA Č. 8** Druhý vokální zákon - otvírání a zavírání pusu
- NAHRÁVKA Č. 9** Výslovnost hlásky Íííí
- NAHRÁVKA Č. 10** Výslovnost hlásky Éééé
- NAHRÁVKA Č. 11** Výslovnost hlásky Áááá
- NAHRÁVKA Č. 12** Výslovnost hlásky Óóó
- NAHRÁVKA Č. 13** Výslovnost hlásky Úúú
- NAHRÁVKA Č. 14** Kdy se konsonanty vystřelují
- NAHRÁVKA Č. 15** Výbušnou výslovnost podporuje i rytmizování mluvy
- NAHRÁVKA Č. 16** Pohyb břicha, který potřebujeme vědomě ovládnout
- NAHRÁVKA Č. 17** Dechové rázy si osvojíme i při technickém procvičování
- NAHRÁVKA Č. 18** Obdobně zrychlujeme výslovnost tří neznělých hlásek
- NAHRÁVKA Č. 19** Jazykolamy
- NAHRÁVKA Č. 20** Vyzkoušíme Přesňáčkova Kouzelnická zaříkadla
- NAHRÁVKA Č. 21** Zopakujeme si, jak si Bětka s Tomášem štěbetali s ptáčky.
- NAHRÁVKA Č. 22** Hry s jednotlivými hláskami
- NAHRÁVKA Č. 23** Děvčata mohou svojí panence zazpívat ukolébavku a přejít do konejšivé mluvy
- NAHRÁVKA Č. 24** Ptačí melodické vlny – přeneseme do mluvy
- NAHRÁVKA Č. 25** Umíš proměňovat hlas?
- NAHRÁVKA Č. 26** Učitelka předčítá pohádku před absolvováním kurzu mluvní přípravy
- NAHRÁVKA Č. 27** Stejná učitelka předčítá stejnou pohádku po absolvování kurzu mluvní přípravy